

УДК 792.82

DOI: 10.31866/2616-7646.2.2.2019.188817

БАЛЕТ «ВЕЛИКИЙ ВАЛЬС» У ПОСТАНОВЦІ МИКОЛИ ТРЕГУБОВА**Чурпіта Тетяна Миколаївна,**

кандидат педагогічних наук, доцент,
Київський національний університет культури і мистецтв,
Київ, Україна,
<https://orcid.org/0000-0001-5412-404X>,
nikolaschurpita@gmail.com

Мета статті – проаналізувати сценічний шлях романтичного балету «Великий Вальс» у постановці Миколи Трегубова. **Методологія.** Застосовано історичний, історіографічний та аналітичний підходи. **Наукова новизна.** У статті вперше здійснено детальний аналіз сценічного життя спектаклю «Великий вальс», поставленого М. Трегубовим у різних балетних театрах СРСР. **Висновки.** У 1957 р. відомий балетмейстер М. Трегубов разом із диригентом Львівської опери С. Арбітом здійснює постановку балету «Великий вальс» на музику Й. Штрауса, сюжет якого базувався на реальних моментах з біографії віденського композитора. М. Трегубов розкрив тему оригінально: усі танці, мізансцени були органічно пов'язані з темою вистави та якнайкраще характеризували персонажів. Оглядачі позитивно оцінили різноманітну хореографічну мову балету, що складалася з дуетів, тріо, окремих варіацій та масових танців. Критики відзначали тонкість смаку М. Трегубова, його прекрасне вміння будувати хореографічні діалоги і мовою танцю передавати найскладніші людські почуття. Постановка вирізнялася суворою логічністю взаємовідносин героїв, яких утілювали на сцені провідні танцівники балетних театрів. Якісне музичне й художнє оформлення викликало гаряче схвалення глядачів і сприяло збереженню темпів розвитку дії. До недоліків вистави оглядачі віднесли масові танці, також хореографу радили доопрацювати третій акт балету. Про значну популярність твору свідчать його неодноразові постановки на різних сценах СРСР (Одеса, Донецьк, Душанбе й ін.). Творчо активні колективи України й сьогодні продовжують експериментувати з музикою Штраусів. Попри віднайдені матеріали, науковий інтерес викликають постановки балету «Великий вальс» за межами України та його поновлення в репертуарі Львівського оперного театру (1981).

Ключові слова: М. Трегубов, балет «Великий вальс», Й. Штраус, Львівський театр опери та балету, балетмейстер, творча діяльність.

БАЛЕТ «БОЛЬШОЙ ВАЛЬС» В ПОСТАНОВКЕ НИКОЛАЯ ТРЕГУБОВА

Чурпита Татьяна Николаевна,

кандидат педагогических наук, доцент,
Киевский национальный университет
культуры и искусств,
Киев, Украина,
<https://orcid.org/0000-0001-5412-404X>
nikolaschurpita@gmail.com

Цель статьи – проанализировать сценический путь романтического балета «Большой вальс» в постановке Николая Трегубова. **Методология.** Применены исторический, историографический и аналитический подходы. **Научная новизна.** В статье впервые сделан детальный анализ сценической жизни спектакля «Большой вальс», поставленного М. Трегубовым в различных балетных театрах СССР. **Выводы.** В 1957 г. известный балетмейстер М. Трегубов вместе с дирижером Львовской оперы С. Арбитом осуществляет постановку балета «Большой вальс» на музыку И. Штрауса, сюжет которого опирался на реальные моменты из биографии венского композитора. М. Трегубов раскрыл тему оригинально: все танцы, мизансцены были органично связаны с темой спектакля и характеризовали персонажей наилучшим образом. Обозреватели положительно оценили разнообразный хореографический язык балета, состоявший из дуэтов, трио, отдельных вариаций и массовых танцев. Критики отмечали тонкость вкуса М. Трегубова, его прекрасное умение строить хореографические диалоги и языком танца передавать сложные человеческие чувства. Постановка отличалась строгой логичностью взаимоотношений героев, которых воплощали на сцене ведущие танцовщики балетных театров. Качественное музыкальное и художественное оформление вызвало горячее одобрение зрителей и способствовало сохранению темпов развития действия. К недостаткам спектакля обозреватели отнесли массовые танцы, также хореографу советовали доработать третий акт балета. О зна-

“THE GREAT WALTZ” BALLET IN THE PRODUCTION OF MYKOLA TREHUBOV

Tetiana Churpita,

PhD in Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0001-5412-404X>
nikolaschurpita@gmail.com

The purpose of the article is to analyze the scenic path of the romantic ballet “The Great Waltz” directed by Mykola Trehubov. **Methodology.** The historical, historiographic and analytical approaches are applied. **Scientific novelty.** The article, for the first time, made a detailed analysis of the scenic life of “The Great Waltz” performance staged by M. Trehubov in various ballet theatres of the USSR. **Conclusions.** In 1957, the famous choreographer M. Trehubov, together with the conductor of Lviv Opera, S. Arbit, staged The Great Waltz ballet to the music of J. Strauss, which plot was based on real moments in the biography of the Viennese composer. M. Trehubov originally unveiled the topic: all the dances, staging scenes were organically connected with the theme of the performance and better characterized the characters. Observers praised the diverse choreographic language of the ballet, consisting of duets, trios, individual variations, and mass dances. Critics noted the subtlety of M. Trehubov’s taste, his excellent ability to build choreographic dialogues and convey complex human feelings in the language of dance. The performance was distinguished by a strict logical relationship between the characters, which were embodied on the stage by the leading dancers of the ballet theatres. High-quality musical and artistic design aroused the warm approval of the audience and contributed to maintaining the pace of development of the action. Observers attributed mass dances to the shortcomings of the performance. The choreographer was also advised to modify the third act of the performance. The significant popularity of the work is evidenced by its repeated productions on various stages

чительной популярности произведения свидетельствуют его неоднократные постановки на разных сценах СССР (Одесса, Донецк, Душанбе и др.). Творчески активные коллективы Украины и сегодня продолжают экспериментировать с музыкой Штрауса. Несмотря на найденные материалы, научный интерес вызывают постановки балета «Большой вальс» за пределами Украины и его обновления в репертуаре Львовского оперного театра (1981).

Ключевые слова: Н. Трегубов, балет «Большой вальс», И. Штраус, Львовский театр оперы и балета, балетмейстер, творческая деятельность.

of the USSR (Odessa, Donetsk, Dushanbe, etc.). Creatively active Ukrainian groups continue to experiment with Strauss music today. Despite the materials found, the productions of “The Great Waltz” ballet outside Ukraine and its updating in the repertoire of the Lviv Opera House (1981) are of scientific interest.

Keywords: M. Treubov, ballet “The Great Waltz”, J. Strauss, Lviv opera and ballet theatre, ballet master, creative activity.

Актуальність теми дослідження. М. Трегубов залишив помітний слід в історії вітчизняного хореографічного мистецтва. Завдяки плідній постановчій роботі заслуженого артиста УРСР балетні трупі різних українських оперних театрів зарекомендували себе як високопрофесійні колективи, яким були до снаги твори класичної спадщини, українські національні балети та спектаклі на музику радянських композиторів. Загалом протягом 1950–1958 рр. М. Трегубов здійснив постановку понад 20 вистав, серед яких окремо слід згадати балет «Великий вальс» на музику Й. Штрауса. Він отримав значну популярність та неодноразово ставився хореографом у різних театрах СРСР. Оригінальність інтерпретації М. Трегубова, вдалі авторські рішення, основні недоліки постановки викликають значний інтерес у контексті дослідження творчості балетмейстера.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні відомості про балет «Великий вальс» у постановці М. Трегубова та інших балетмейстерів знаходимо в енциклопедії «Балет» (Григорович, 1981), у довіднику «Все про балет» за редакцією Суриць (Суриць, 1966), у праці О. Паламарчук (2007). Значну увагу балету приділила український театрознавець А. Терещенко (1989) в книзі «Львівський театр опери та балету імені Івана Франка». В останніх публікаціях, у яких згадується балет «Великий вальс», творчий внесок М. Трегубова розглядається в загальному аналізі його спадщини й описується на основі праці А. Терещенко (Захарчук, 2013).

Неможливо оминати увагою періодичні видання «Вільна Україна» (Ельшас, 1957), «Знамя коммунизма» («Прапор комунізму») (Гольдина, 1958), «Советская здравница» («Радянська здравниця») (Молоденков, 1958), де знайдено рецензії фахівців на зазначену балетну виставу, що значно розширює уявлення про її сценічний шлях у різних оперно-балетних театрах УРСР.

Мета дослідження – проаналізувати сценічний шлях романтичного балету «Великий Вальс» у постановці Миколи Трегубова.

Виклад основного матеріалу. У 1950–1958 рр. М. Трегубов обіймає посаду головного балетмейстера Львівського оперного театру, знаходиться в постійному пошуку музичного матеріалу для нових постановок. Його увагу привертає життя

і творчість відомого австрійського композитора Йоганна Штрауса, який відіграв важливу роль у процесі розвитку танцювальної музики XIX ст. Він написав майже 500 вальсів, польок, маршів, кадрилей, завоювавши не тільки Відень, а й весь світ (Энтеліс, 1966, с. 287-288).

У Радянському Союзі жвавий інтерес до біографії відомого композитора з'явився після виходу на екрани американського фільму «Великий вальс» (червень 1940 р.), що знайомив глядачів не тільки із безсмертними творами Штрауса, а й розповідав про кохання молодого музиканта до знаменитої артистки Карли Донер. Популярний сюжет перейшов у балет, який ставився на теренах СРСР під різними назвами: «Штраусіана», «Блакитний Дунай» і, нарешті, «Великий вальс».

Заручившись підтримкою С. Арбіта (диригент Львівської опери) і написавши лібрето, М. Трегубов розпочав підготовку нового балету. Головне завдання театру полягало не тільки в аранжуванні музики з різних творів великого композитора. Аби створити повноцінний спектакль, необхідно було знайти в спадщині Штрауса лейтмотиви образів, відтінки для різних сценічних ситуацій, адаптувати всі номери під загальну сюжетну канву.

Результатом копіткої роботи постановників стала прем'єра балету «Великий Вальс», що відбулася 25 вересня 1957 р. на сцені Львівської опери. Сюжет базувався на реальних моментах із біографії віденського композитора, котрий завоював всесвітнє визнання своїм талантом і наполегливою працею. Постановник розповів глядачеві про шлях Й. Штрауса від скромного бухгалтера в модному ательє до «короля вальсів», про прикросі, завдані йому жадібним імпресарію. Драматична дія «Великого вальсу» відтворювала відому історію кохання Й. Штрауса до блискучої Фанні (її прототипом стала всесвітньовідома австрійська балерина Фанні Ельслер), яка не тільки зуміла ідеально втілити музику композитора у свої прекрасні танці, а й звільнила його від кабального договору імпресарію. Любителі балету дізналися й про вірну, ніжну дружину композитора – Генрієтту (Гольдіна, 1958, с. 3).

Описуючи свої враження від вистави, радянський балетознавець М. Ельяш насамперед виділив вдало підібраний музичний матеріал, що створив враження «цілісної партитури» (містила майже всі види і форми творів Штрауса, а саме: добре відомі вальси, польки, галопи, романс і чардаш). Завдяки роботі талановитого диригента С. Арбіта ритмічно дзвінка та співоча музика композитора звучала святково й натхненно. «Вона не тільки дає імпульс для сценічної дії, але в якісь моменти приєднує глядачів до того, що діється на сцені. Глядач не тільки дивиться спектакль, але й включається в атмосферу свята. Це видно по посмішках, палаючих очах молоді, фігурах глядачів» (Ельяш, 1957). Так музика Й. Штрауса природно злилася з танцювальною стихією, що забезпечувало «створення цікавого балетного спектаклю» (Терещенко, 1989, с. 64).

Значну увагу театральний критик приділив роботі балетмейстера-постановника М. Трегубова. Він зазначив, що хореографія спектаклю складалася з дуетів, тріо, окремих варіацій та масових танців. Увесь хореографічний текст був переважно просякнутий вальсовим ритмом; побудований на обертальних і легких рухах, стрімких стрибках; його кругові та діагональні композиційні форми лилися безперервним потоком, робили зримою гнучку й чарівну мелодію вальсу. Оглядачу видалися цікавими дуети, тріо та варіації. У дуетах постановник виявив

«тонкість смаку, прекрасне вміння будувати хореографічні діалоги й мовою танцю передавати найскладніші людські почуття» (Ельяш, 1957). У процесі створення основних образів постановник прагнув до того, аби зіткнення характерів, конфлікт, картинки віденського життя часів Штрауса мали правдиву основу. Балет «Великий вальс» був відмічений значними акторськими вдачами, адже участь у новій постановці брали кращі виконавські сили балетної трупи.

Роль блискучої, елегантною та витонченою примадонни Фанні виконала Н. Слободян. Зіткнувшись у балеті з новим сценічним матеріалом, вона своєрідно й «тонко передала любовні почуття, поєднуючи драматичну майстерність із пластичною танцювальною виразністю» (Ельяш, 1957). Чарівною Фанні була також М. Белова, яка довгий час успішно танцювала цю партію. Талановитий танцівник О. Поспелов створив образ Йоганна Штрауса. Його герой – «по-юнацьки захоплена, щира, романтична, жадібна до принад життя й визнання людина» (Терещенко, 1989, с. 64). До того ж артист володів хорошою танцювальною технікою, красивими й упевненими підтримками.

У ролі дружини Генрієтти вдало виступила Л. Орловська, яка правдиво відтворила еволюцію образу, підкреслила в ньому не лише риси покірності і скромності, а й внутрішню силу, відданість, глибокі почуття. Чудово виконав О. Сталінський роль антрепренера Генріха, який приховував нікчемність за елегантністю і світськими манерами (Терещенко, 1989, с. 64).

Технічно бездоганно, легко й успішно провели свої партії Г. Раїнська, В. Шумейкін і юний танцюрист Н. Панасюк. Живі, чіткі образи, які створили яскравий фон спектаклю, змалювали помітні в другорядних ролях і варіаціях артисти Л. Коц, Н. Волкова, Р. Ільїна, В. Шевченко, С. Клуп, Б. Бедненко й ін.

М. Ельяш зауважив, що хореограф створив театральні й барвисті масові танці, але вони були занадто довгими, з великою кількістю непотрібних повторів. Крім того, низка масових композицій могла б виконуватися меншою кількістю артистів. Це надало б їм більшої стрункості та ясності. Серед недоліків критик виділив те, що театр не зміг утримати спектакль на ліричній ноті й не зумів закінчити його в реалістичному плані. Третій акт здавався йому різностильним, важким, таким, який тільки наприкінці набирає живих фарб. Не сподобався глядачу вплив (сцени привидів), що «порушив не тільки ритм спектаклю, але і його чіткі, вірно знайдені жанрові особливості», дерева й задники, «що ніби в казці летять у надхмарну височінь» (Ельяш, 1957). Тонко, натуралістично, в акварельно чистій гамі оформив виставу художник О. Сальман. Попри те, що костюми в масових сценах відображали побутову та історичну точність, вони виявилися важкуватими й не зовсім балетними, адже приховували рухи, «приземляли» танець (Терещенко, 1989, с. 64).

Незважаючи на ці недоліки, спектакль вийшов цікавим та яскравим. Він приваблював тим, що за театральньо-святковою формою не була забута людська тема, правда живих характерів. Балет користувався значним успіхом у глядачів і довго утримувався в репертуарі театру. «Великий вальс» увійшов до афіші гастролей до Києва влітку 1959 р. і разом з іншими виставами був тепло прийнятий глядачами (Терещенко, 1989, с. 64).

У 1958 р. М. Трегубов обійняв посаду головного балетмейстера Одеського театру опери і балету й дебютував спектаклем «Великий вальс», що також став по-

пулярним серед місцевих глядачів (Коган, 1984). Після прем'єрного показу балету своїми враженнями поділилася викладач Одеської балетної школи Н. Гольдіна. Вона зазначила, що вистава відрізнялася чітко вираженою внутрішньою психологічною лінією, суворою логічністю взаємовідносин героїв. Усі танці, мізансцени були органічно пов'язані з темою вистави та якнайкраще характеризували персонажів. «У цьому, безумовно, – одне з головних достоїнств вистави і велика заслуга її постановника – М. Трегубова» (Гольдіна, 1958). Серед найцікавіших місць у балеті оглядач виділила сцени створення «Казок Віденського лісу», вальси з парасольками і кулями, дуетні танці Штрауса з Фанні і Генрієттою, варіацію Фанні, що була поставлена з «великим смаком», відрізнялася музикальністю й тонким візерунком танцю. Особливо цікавим та емоційним був дует Штрауса і Фанні. «Його можна назвати прикладом дієвого танцю – у кожен жест, у кожен рух героїв вкладено чимало глибокого сенсу, це дует-діалог двох закоханих», – зазначила викладач балетної школи (Гольдіна, 1958).

Хореографічна мова вистави була різноманітна, зрозуміла й цікава, тож провідним акторам було що танцювати. Усю гамму почуттів життєрадісного й ніжного Штрауса правдиво зобразив артист В. Каверзін, доповнивши жанровий образ гарним технічним виконанням. Роль тендітної й чуйної дружини Штрауса виконала молода танцівниця Н. Терновченко; її Генрієтта була безпосередньою й душевною, вірила в талант композитора, гірко страждала від ревнощів. Яскраво й драматично розкрила образ блискучої Фанні артистка І. Михайличенко: приваблива, норавлива жінка зачарувалася чудовою музикою Штрауса, а потім полюбила й самого композитора. Виконання технічно складних танців артисткою заслуговувало найвищої оцінки. Образ жадібного імпресарію Еріха, який утилів артист А. Серєда, був сповнений сатиричної гостроти, викривальної сили. «Примітно» виглядав у виставі комічний танець служниці і хлопчика у виконанні З. Баєвої та А. Даученко, переконливим у ролі гусара був артист Е. Коротков. Серед виконавців, які брали участь у масових танцях і маленьких сольних сценах, були відзначені С. Осеніна, Н. Шторх, Е. Семенова, Н. Іванова, Г. Зінгер, П. Фоміна, Т. Гюєва (Гольдіна, 1958).

Оркестр диригента Ю. Русинова виконував твори геніального композитора широко й емоційно. Декорації та костюми у виставі були створені за ескізами художника П. Злочевського з вишуканим смаком. Особливо гарні освітлений Відень, Віденський ліс, дерева, що погойдуються в такт вальсу, фінал вистави, але оформлення інтер'єрів було позбавлене такої характерності та яскраво вираженого настрою. Усе це в сукупності створило заслужений успіх новому балету, адже глядач вірив тому, що відбувалося на сцені та співчував головним героям.

Попри емоційне виконання, як і у Львівській постановці, деякі з вальсів були задовгими, що послабляло гостроту сприйняття. Балетмейстерові радили домогтися «більшої стрункості» чоловічих масовок, котрі на той момент були не злагоджені, позбавлені танцювальної чіткості. Наприкінці газетного матеріалу одеський рецензент звернулася до «здібної та обдарованої» молоді театру, яка в той час працювала в кордебалеті. Н. Гольдіна закликала виконавців пам'ятати про чистоту виконання, вдосконалювати правильні технічні навички, при цьому резюмуючи: «В цілому спектакль “Великий вальс” – колоритний, цікавий і можна від душі привітати колектив театру з новим хорошим балетом» (Гольдіна, 1958).

У 1958 р. керівництво Сталінського (пізніше Донецького) державного театру опери та балету запрошує М. Трегубова для здійснення постановки спектаклю «Великий вальс». Музика короля вальсів дала змогу театру створити цікавий спектакль, що ґрунтувався на драматургічному розвитку сюжету. У пресі зазначалося, що балетмейстер М. Трегубов розкрив тему своєрідно й оригінально, відмовившись від «загальноприйнятого дивертисментного характеру» (Молоденков, 1958). Серед виконавців головних ролей особливо були відзначені талановиті артисти Е. Горчакова (Генрієтта), Г. Кириліна (Фанні), А. Ковальов (Штраус), А. Фотієва (по-сылний ательє) і М. Гламозда (служниця).

Рецензент просив звернути увагу на необхідність більшої злагодженості роботи кордебалету, усунення деякої статичності, що особливо виявилася в третьому акті. Проте в цілому робота колективу критику сподобалася, «весь спектакль, ретельно розроблений постановником, акомпанує основним дійовим особам – героям балету» (Молоденков, 1958). Чисто і м'яко звучав оркестр диригента Е. Шахтмана, значна й продумана робота була здійснена художником В. Московченком. Оформлення другої та шостої картин балету викликало гаряче схвалення глядачів, а швидка зміна декорацій багато в чому сприяла збереженню темпів розвитку дії. Балет зазнав значного успіху. У червні 1958 р. колектив опери неодноразово виступав із «Великим вальсом» в Євпаторії в рамках літніх гастролей (Державний театр імені О. Пушкіна).

У 1961 р. М. Трегубов поставив «Великий вальс» у Таджикиському театрі опери і балету імені С. Айні (Душанбе); прем'єра балету відбулася 9 березня. Роль Штрауса виконував заслужений артист республіки В. Кормілін, його дружини Генрієтти – народна артистка СРСР Л. Західова, танцівниці Фанні – Т. Джавад-Заде (Коммунист Таджикистана, 1961). У балеті також брали участь випускники Ленінградського хореографічного училища, які щойно закінчили навчання у славетному навчальному закладі. У ролі Дівчинки виступила і майбутня зірка таджицького балету М. Сабірова («Таджикский театр», б. г.).

Після Львівської прем'єри балет «Великий вальс» з успіхом ішов у різних постановочних варіантах на сценах театрів Челябінська (1958, 1970), Саратова (1959, 1969), Казані, Алмати (1960), Фрунзе, Ашхабада та інших міст Радянського Союзу (Григорович, 1981, с. 82). Із дослідження О. Паламарчук (2007) дізнаємося, що в 1981 р. Львівський державний театр опери та балету ім. І. Франка поновив постановку «Великого вальсу» і 19 травня місцевий глядач знову побачив спектакль М. Трегубова (Паламарчук, 2007, с. 372).

Продовжують експериментувати з музикою Штраусів і сучасні українські балетмейстери. Так, у 2001 р. А. Рехвіашвілі познайомила глядачів зі своєю версією двоактного балету «Віденський вальс» на музику Йоганна Штрауса-батька та його синів Йоганна і Йозефа на сцені Національної опери України (Віденський вальс). У червні 2019 р. балетмейстер та автор лібрето З. Кавац відновила на сцені Дніпровського академічного театру опери і балету постановку трьохактного балету «Великий вальс», створеного нею там само 1987 р. (Федорец, 2019).

Наукова новизна. У статті вперше зроблено детальний аналіз сценічного життя спектаклю «Великий вальс», поставленого М. Трегубовим у різних балетних театрах СРСР.

Висновки. У 1957 р. балетмейстер М. Трегубов разом із диригентом Львівської опери С. Арбітом здійснив постановку балету «Великий вальс» на музику Й. Штрауса, сюжет якого базувався на реальних моментах з біографії віденського композитора. М. Трегубов розкрив тему оригінально: усі танці, мізансцени були органічно пов'язані з темою вистави та якнайкраще характеризували персонажів. Оглядачі позитивно оцінили різноманітну хореографічну мову балету, що складалася з дуетів, тріо, окремих варіацій та масових танців. Критики відзначали тонкість смаку М. Трегубова, його прекрасне вміння будувати хореографічні діалоги і мовою танцю передавати найскладніші людські почуття. Постановка відрізнялася суворою логічністю взаємовідносин героїв, яких утілювали на сцені провідні танцівники балетних театрів. Якісне музичне та художнє оформлення викликало гаряче схвалення глядачів і сприяло збереженню темпів розвитку дії. До недоліків вистави оглядачі віднесли масові танці, також хореографу радили доопрацювати третій акт балету. Про значну популярність твору свідчать його неодноразові постановки на різних сценах СРСР (Одеса, Донецьк, Душанбе й ін.). Творчо активні колективи України й сьогодні продовжують експериментувати з музикою Штраусів. Попри віднайдені матеріали, наукову зацікавленість викликають постановки балету «Великий вальс» за межами України та його поновлення в репертуарі Львівського оперного театру (1981).

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Віденський вальс. (2001). Взято з <https://www.opera.com.ua/afisha/videnskiy-vals-33>.
- Гольдина, Н. (1958, 25 ноября). Большой вальс. *Знамя коммунизма*, с. 3.
- Григорович, Ю. (Ред.). (1981). *Балет: Энциклопедия*. Москва: Советская энциклопедия.
- Ельяш, М. (1957, 26 жовтня). «Великий вальс»: Новий балет у театрі опери та балету. *Вільна Україна*, с. 4.
- Захарчук, Н. (2013). Творча концепція балетмейстера Миколи Трегубова. *Мистецтвознавчі записки*, 24, 218-226.
- Коган, С. (1984, 23 апреля). Вечно юная Терпсихора. *Вечерняя Одесса*.
- Коммунист Таджикистана. (1961, 11 марта).
- Молоденков, Е. (1958, 29 июня). «Большой вальс» (К гастроям Сталинского государственного театра оперы и балета). *Советская здравница*, с. 4.
- Паламарчук, О. (2007). *Музичні вистави Львівських театрів (1776–2001)*. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка.
- Суриц, Е. (Сост.). (1966). *Все о балете: Словарь-справочник*. Москва; Ленинград: Музыка.
- Таджикский театр оперы и балета им. С. Айни. (б. г.). Взято из <https://www.kino-teatr.ru/teatr/770/>.
- Терещенко, А. (1989). *Львівський державний академічний театр опери та балету імені Івана Франка: Піввіковий творчий шлях*. Київ: Музична Україна.
- Федорец, О. (2019, 9 октября). Штраус: жизнь, любовь, музыка. Взято из <https://press-center.news/shtraus-zhizn-ljubov-muzyka/>.
- Энтелис, Л. (Ред.). (1966). *100 балетных либретто*. Ленинград: Музыка.

REFERENCES

- Eliash, M. (1957, October 26). "Velykyi vals": Novyi balet u teatri opery ta baletu ["The Great Waltz": New ballet at the Opera and Ballet Theater]. *Vilna Ukraina*, p. 4 [in Ukrainian].
- Entelis, L. (Ed.). (1966). *100 baletnykh libretto [100 ballet libretto]*. Leningrad: Muzyka [in Russian].
- Fedoret, O. (2019, October 9). Shtraus: zhizn, liubov, muzyka [Strauss: life, love, music]. Retrieved from <https://press-center.news/shtraus-zhizn-ljubov-muzyka/> [in Russian].
- Goldina, N. (1958, November 25). Bolshoi vals [The Great Waltz]. *Znamia kommunizma*, p. 3.
- Grigorovich, Iu. (Ed.). (1981). *Balet: Entsiklopediya [Ballet: Encyclopedia]*. Moscow: Sovetskaya entsiklopediya [in Russian].
- Kogan, S. (1984, April 23). Vечно yunaya Terpsikhora [Forever Young Terpsichore]. *Vechernyaya Odessa* [in Russian].
- Kommunist Tadzhikistana*. (1961, March 11).
- Molodenkov, E. (1958, June 29). "Bolshoy vals" (K gastroliam Stalinskogo gosudarstvennogo teatra opery i baleta) ["The Great Waltz" (To the tour of the Stalin State Opera and Ballet Theater)]. *Sovetskaya zdravnitza*, p. 4 [in Russian].
- Palamarchuk, O. (2007). *Muzychni vystavy Lvivskykh teatriv (1776–2001) [Musical performances of Lviv theaters (1776–2001)]*. Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
- Suritc, E. (Comp.). (1966). *Vse o balete: Slovar-spravochnik [All About Ballet: A Reference Dictionary]*. Moscow; Leningrad: Muzyka.
- Tadzhikskii teatr opery i baleta imeni S. Aini [Tajik Opera and Ballet Theater named after S. Aini]. (n. d.). Retrieved from <https://www.kino-teatr.ru/teatr/770/> [in Russian].
- Tereshchenko, A. (1989). *Lvivskiy derzhavnyi akademichnyi teatr opery ta baletu imeni Ivana Franka: Pivkoviy tvorchiy shliakh [Ivan Franko State Academic Opera and Ballet Theater: A Half-Century Creative Way]*. Kyiv: Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
- Videnskiy vals [Viennese waltz]. (2001). Retrieved from <https://www.opera.com.ua/afisha/videnskiy-vals-33> [in Ukrainian].
- Zakharchuk, N. (2013). Tvorchy kontseptsii baletmeistera Mykoly Trehubova [The creative concept of the choreographer Mykola Tregubov]. *Notes on Art Criticism*, 24, 218-226 [in Ukrainian].